

การส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านอัตลักษณ์ท้องถิ่นและนวัตกรรมในชุมชนศาลาดิน จังหวัดนครปฐม

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นของชุมชนศาลาดิน จังหวัดนครปฐม และพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวที่ผสมผสานอัตลักษณ์ท้องถิ่นกับนวัตกรรม ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก 8 คน การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามกับนักท่องเที่ยวในชุมชนศาลาดินจำนวน 100 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและสถิติพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า อัตลักษณ์โดดเด่นของชุมชนศาลาดินประกอบด้วย วิถีบัว (รับรู้มากที่สุด ร้อยละ 79) งานจักสาน (ร้อยละ 75) วิถีเกษตรริมน้ำ ภูมิปัญญาพืชสมุนไพร ชนมพื้นบ้าน และการอนุรักษ์วัดเก่า รูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่เหมาะสม ได้แก่ 1) เวิร์กช็อปจักสานผสมผสานเทคโนโลยี AR 2) เส้นทางท่องเที่ยววิถีน้ำแบบมีส่วนร่วมด้วยระบบ QR Code 3) กิจกรรมทำข้าวเกรียบสาຍบัวพร้อมบรรจุภัณฑ์สมัยใหม่ และ 4) ศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนด้วยโมเดล 3D การทดสอบไคสแควร์พบว่ากลุ่มอายุที่แตกต่างกันมีการรับรู้อัตลักษณ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (p=0.006) โดยกลุ่มอายุ 20-35 ปี สนใจวิถีบัวสูงที่สุด (ร้อยละ 89) แสดงว่าการผสมผสานอัตลักษณ์ท้องถิ่นกับนวัตกรรมสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวและรักษาความเป็นท้องถิ่นได้อย่างสมดุล

คำหลัก: การท่องเที่ยวโดยชุมชน, อัตลักษณ์ท้องถิ่น, นวัตกรรมการท่องเที่ยว, ชุมชนศาลาดิน

บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและชุมชนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะหลังการระบาดของโควิด-19 นักท่องเที่ยวให้ความสนใจกับประสบการณ์ที่มีความหมายและอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นมากขึ้น (Richards, 2020; Pine & Gilmore, 1999) ชุมชนศาลาดิน จังหวัดนครปฐม มีศักยภาพสูงด้วยวิถีชีวิตริมน้ำ งานจักสาน ชนมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาสมุนไพร และการอนุรักษ์วัดเก่า อย่างไรก็ตามกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนยังขาดการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวยุคใหม่ โดยเฉพาะด้านนวัตกรรมที่สามารถยกระดับประสบการณ์การเรียนรู้ การผสมผสานอัตลักษณ์ท้องถิ่นกับนวัตกรรมจึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะเพิ่มมูลค่าให้การท่องเที่ยว โดยไม่ลดทอนรากเหง้าทางวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย

- เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นของชุมชนศาลาดิน จังหวัดนครปฐม
- เพื่อศึกษารูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่ผสมผสานอัตลักษณ์ท้องถิ่นกับนวัตกรรม

สมมติฐาน

H₁: กลุ่มอายุที่แตกต่างกันมีการรับรู้อัตลักษณ์ท้องถิ่นแตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

เชิงคุณภาพ

- ผู้ให้ข้อมูลหลัก 8 คน (ผู้นำชุมชน 4 คน, ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านจักสานและสมุนไพร 2 คน, ผู้ประกอบการ 2 คน)
- เครื่องมือ: การสัมภาษณ์เชิงลึก, การสนทนากลุ่ม, การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม
- การวิเคราะห์เนื้อหาและการตรวจสอบสามเส้า

เชิงปริมาณ

- กลุ่มตัวอย่าง: นักท่องเที่ยวที่เคยมาเยือนชุมชนศาลาดิน 100 คน (สุ่มแบบง่าย)
- แบบสอบถาม: ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) 0.67-1.00, ค่าความเชื่อมั่น Cronbach's alpha = 0.82
- การวิเคราะห์ข้อมูล: สถิติพรรณนา (ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน) และการทดสอบไคสแควร์ (Chi-square)

ผลการวิจัย

การออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่ผสมผสานอัตลักษณ์กับนวัตกรรมนำไปสู่กิจกรรมการท่องเที่ยวและนวัต กรรม 4 รูปแบบ ดังนี้

กิจกรรม	การผสมผสานนวัตกรรม	วัตถุประสงค์หลัก
เส้นทางท่องเที่ยววิถีน้ำ	ติดตั้ง QR Code ตามจุดสำคัญ เล่าเรื่องราววิถี ศาสตร์ผ่านตัวหนังสือ	สื่อสารอัตลักษณ์ชุมชนอย่างลึกซึ้ง
กิจกรรมทำข้าวเกรียบสาຍบัว/ข้าวตัง	1. ออกแบบบรรจุภัณฑ์สมัยใหม่ พร้อม QR Code แสดงคลิปขั้นตอนการทำและประวัติผลิตภัณฑ์ 2. ออกแบบบรรจุภัณฑ์สมัยใหม่ พร้อม QR Code แสดงคลิปขั้นตอนการทำและประวัติผลิตภัณฑ์	1. เพิ่มมูลค่าสินค้า 2. สร้างการจดจำแบรนด์ท้องถิ่น
ศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมชุมชน	นำเสนอวิถีชุมชนในอดีต จัดแสดงของจริงด้วยโมเดล 3D	ยกระดับการท่องเที่ยวเชิงการศึกษา

ผลการศึกษาการรับรู้อัตลักษณ์ท้องถิ่นของชุมชนศาลาดิน

การรับรู้อัตลักษณ์ท้องถิ่นของชุมชนศาลาดินจากนักท่องเที่ยวพบว่า วิถีบัวเป็นอัตลักษณ์ที่นักท่องเที่ยวจดจำได้มากที่สุด (ร้อยละ 79) รองลงมาเป็นงานจักสาน (ร้อยละ 75) และวิถีเกษตรริมน้ำ (ร้อยละ 68) ส่วนกิจกรรมที่นำเทคโนโลยีมาปรับใช้มี 4 รูปแบบหลัก คือ เวิร์กช็อปจักสานที่ใช้ระบบ AR เข้ามาช่วย เส้นทางเที่ยวทางน้ำที่ใช้ QR Code ให้ข้อมูล การทำข้าวเกรียบสาຍบัวในบรรจุภัณฑ์ที่ดูทันสมัย และศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่ใช้โมเดล 3D

อายุ \ อัตลักษณ์	วิถีบัว	งานจักสาน	เกษตรริมน้ำ	สมุนไพร	ชนมพื้นบ้าน	วัดเก่า
ต่ำกว่า 20 ปี	64	60	47	33	40	27
20-35 ปี	89	85	69	44	49	33
36-50 ปี	88	83	77	60	53	40
51 ปีขึ้นไป	82	80	70	50	40	34

ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอายุกับการรับรู้อัตลักษณ์

องค์ประกอบ	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	การแปลผล
การบริการของชุมชน	4.5	0.55	พึงพอใจมากที่สุด
ความน่าสนใจของกิจกรรม	4.3	0.65	พึงพอใจมาก
ความรู้ที่ได้รับ	4.1	0.7	พึงพอใจมาก
ความสะอาด	3.9	0.8	พึงพอใจมาก
ความคุ้มค่า	3.7	0.85	พึงพอใจปานกลาง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

- วิถีบัวเป็นอัตลักษณ์ที่นักท่องเที่ยวจดจำมากที่สุด ชุมชนควรพัฒนาแพคเกจท่องเที่ยวที่รวมกิจกรรมวิถีบัว + อาหารท้องถิ่น + โฮมสเตย์ เพื่อเพิ่มความคุ้มค่า
- ควรฝึกให้เยาวชนในพื้นที่ใช้เครื่องมือดิจิทัล เพื่อเชื่อมโยงเทคโนโลยีเข้ากับเรื่องราวของชุมชน AR/QR Code ในการเล่าเรื่องราววิถีบัวเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่
- ควรจัดอบรมเรื่องการต้อนรับแขกให้คนในชุมชนเป็นระยะเพื่อรักษามาตรฐานการบริการให้ดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- หน่วยงานรัฐ เช่น กระทรวงการท่องเที่ยวฯ ททท. และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรสนับสนุนงบประมาณและให้ความรู้เรื่องการวางระบบดิจิทัลในชุมชน
- สถาบันการศึกษาควรเข้ามาช่วยวิจัยและออกแบบกิจกรรมที่เข้ากับวิถีชีวิตของแต่ละชุมชนจริงๆ พร้อมทั้งสนับสนุนให้มีการเรียนรู้นอกห้องเรียนผ่านการท่องเที่ยวชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาต่อ

- ควรทำวิจัยเชิงปริมาณด้วยกลุ่มตัวอย่างที่ใหญ่ขึ้น และสุ่มแบบแบ่งชั้นตามช่วงเวลา เพื่อเพิ่มความแม่นยำ
- ควรศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนศาลาดินกับชุมชนริมน้ำอื่นในนครปฐม เพื่อหาปัจจัยความสำเร็จร่วม
- ควรศึกษาว่าการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวส่งผลกระทบท่อชุมชนในระยะยาวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในพื้นที่ท่องเที่ยว